

Izbori pred sudom

Rešavanje izbornih sporova na Kosovu

Treće izdanje

Democracy for Development
Demokraci për zhvillim
Demokratija za razvoj

Izbori pred sudom

Rešavanje izbornih sporova na Kosovu

Treće izdanje

Priština, maj 2021.

Autorsko pravo © 2021. Demokratija za razvoj (D4D).

Sva prava zadržana. Izuzev za citiranje kratkih pasusa u svrhu kritike i revizije, nijedan deo ove publikacije ne može se umnožavati, čuvati u sistemu za kasnije preuzimanje ili prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim, mehaničkim, za fotokopiranje, beleženje ili drugo, bez prethodne dozvole instituta D4D.

Pripremio:

Institut Demokratija za razvoj (D4D)

Objavljivanje ovog izveštaja Instituta Demokratija za razvoj (D4D) omogućeno je podrškom Britanske ambasade u Prištini. Sadržaj ovog dokumenta ni pod kojim okolnostima ne odražava stavove Britanske ambasade u Prištini.

Sadržaj

Uvod.....	6
Pregled izveštaja	8
Izborni panel za žalbe i predstavke	13
Centralna izborna komisija.....	24
Državno tužilaštvo	30
Kosovska policija	34
Sudski savet Kosova.....	36
Nezavisna komisija za medije.....	50
Preporuke.....	54

Slika

Slika 1: Broj žalbi i predstavki od 2009. do 2021	14
Slika 2: Broj žalbi i predstavki po izbornim fazama	16
Slika 3: Novčane kazne koje je IPŽP izrekao političkim subjektima.....	17
Slika 4: Novčane kazne IPŽP-a po političkom subjektu	18
Slika 5: Ko se najviše žali	20
Slika 6: Broj odluka IPŽP-a prema vrsti odluke	22
Slika 7: Broj odluka IPŽP-a na koje je izjavljena žalba Vrhovnom sudu, po vrsti sudske odluke.....	23
Slika 8: Razmatranje prijava za glasanje van zemlje od strane CIK-a	25
Slika 9: Ponovni izbori i prebrojavanje, od izbora 2009. do izbora 2019.....	26
Slika 10: Novčane kazne koje je CIK izrekao političkim subjektima usled zakašnjenja u podnošenju izveštaja o finansiranju predizborne kampanje.	27
Slika 11. Broj krivičnih prijava i umešanih lica, od 2013. do 2021. godine.....	30
Slika 12: Broj krivičnih prijava i umešanih lica, od 2013. do 2021. godine (po godinama)	31
Slika 13: Broj krivičnih prijava koje su podneli sledeći podnosioci žalbe u periodu od 2013. do 2018. godine.....	33
Slika 14: Rezime predmeta KP-a i uhapšenih lica.	34
Slika 15: Broj predmeta na sudovima i lica umešanih u krivična dela protiv izbornih prava.....	36

Slika 16: Broj predmeta u sudovima, po izbornom prekršaju	37
Slika 17: Broj presuda i umešanih osoba, prema vrsti sudske presude.....	39
Slika 18: Broj slučajeva NKM-a protiv audiovizuelnih medija, prema prirodi žalbe.....	51
Slika 19: Broj žalbi po subjektu koji je podneo žalbu, od 2009. do 2021.....	52
Slika 20: Masat ndëshkuese të KPM-së kundër mediave kryesore.....	53

Uvod

Demokratija za razvoj (D4D) se ističe svojim dugogodišnjim nasleđem i ekspertizom u radu sa političkim strankama, organima za sprovođenje izbora, organizacijama građanskog društva i pravosudnim institucijama, u promovisanju slobodnih i pravičnih izbora i unapređivanju učešća marginalizovanih zajednica u demokratskim procesima.

D4D je uključen u rad na nizu izbornih tema, među kojima u izbornu i ustavnu reformu, istraživanja o ponašanju birača, reviziju biračkog spiska, finansije političkih stranaka, rešavanje izbornih sporova, edukaciju birača, i uključivanje mladih, žena i etničkih zajednica.

Još od 2014. godine, D4D pruža ključnu podršku u izgradnji pouzdanog i delotvornog sistema za rešavanje izbornih sporova na Kosovu. D4D je 2016. godine podržao potpisivanje Memoranduma o razumevanju između Centralne izborne komisije (CIK), Izbornog panela za žalbe i predstavke (IPŽP), Kosovske policije (KP), Državnog tužilaštva (DT) i Sudskog saveta Kosova (SSK). Septembra 2020. godine, rukovodioci organa za sprovođenje izbora i pravosudni organi obnovili su Memorandum o razumevanju, ponovo potvrđujući svoju posvećenost sprovođenju slobodnih i fer izbora. Tokom 2020, Nezavisna komisija za medije (NKM) pridružila im se kao potpisnica, što je dalo nov zamajac radu na novim izazovima vremena, kao što su lažne vesti i dezinformisanje.

Duž godina, D4D je podržao redovne radionice koordinacije¹

¹ **Okrugli sto:** <https://d4d-ks.org/en/activities/roundtable-prishtina-electoral-justice-elections-june-11th>

između institucija, sproveo je istraživanje na temu izborne pravde i podržao izradu priručnika² o rešavanju sporova, namenjenog tužiocima i sudijama.

Ovo je treće izdanje izveštaja o izbornoj pravdi. Podaci predstavljeni u istom odnose se na: broj žalbi i predstavki podnetih IPŽP-u, vrste odluka i novčane kazne, broj krivičnih predmeta protiv izbornog prava na sudovima, broj opština i biračkih mesta koja su ponovila glasanje, broj biračkih mesta na kojima je ponovljeno brojanje i mere preduzete u vezi sa pritužbama medija. Kad god su informacije bile dostupne, podaci su razvrstani po prirodi prekršaja, godini i vrsti presude.

Ovaj izveštaj ne bi bio moguć bez saradnje institucija, uključujući Izborni panel za žalbe i predstavke (IPŽP), Centralnu izbornu komisiju (CIK), Državno tužilaštvo (DT), Kosovsku policiju (KP), Sudski savet Kosova (SSK) i Nezavisnu komisiju za medije (NKM).

² **Prvo izdanje:** <https://d4d-ks.org/en/papers/bringing-justice-to-elections/> ;
Drugo izdanje: <https://d4d-ks.org/en/papers/enforcing-justice-elections-decided-complaints-appeals-penal-cases-pertaining-elections/> .

³ **Radionica:** <https://d4d-ks.org/en/activities/workshop-updaing-manual-related-electoral-disputes>

Pregled izveštaja

Rešavanjem izbornih sporova na Kosovu bavi se jedan broj aktera. Iskustvo sa prošlih izbora pokazalo je da je upravo njihova sinergija od presudne važnosti za delotvorno i pravično rešavanje izbornih sporova.

Duž godina, su upravo koordinacija između organa za sprovođenje izbora i pravosudnih institucija, sankcionisanje političkih subjekata zbog povrede izbornih pravila i krivično gonjenje onih koji su izborna prava prekršili, učinili izborni proces boljim i povećali poverenje samih građana i političkih subjekata u izbore.

- › Izborni panel za žalbe i predstavke (IPŽP) je nezavisno telo sastavljeno od sudija, sa mandatom da presuđuje u žalbama i predstavkama u vezi sa izbornim procesom. Tokom nacionalnih izbora održanih u intervalu od 2009. do 2021. godine, IPŽP je na svakim izborima u proseku primio 564 žalbi, u rasponu od najnižeg broja od 189 žalbi primljenih na parlamentarnim izborima 2021. godine do najvećeg broja od 1,117 žalbi uloženi na lokalnim izborima 2017. godine. Mali broj žalbi na izborima 2021. uglavnom je posledica ograničenih aktivnosti kampanje, kao rezultat pandemije kovida-19. Na izborima na nacionalnom nivou održanim od 2009. do 2021. godine, ukupna vrednost novčanih kazni koje je IPŽP izrekao političkim subjektima iznosila je EUR 2,039,470. Na ovim izborima, Demokratska partija Kosova (PDK) je politički subjekt kome je izrečeno najviše kazni, za kojim sledi Demokratski savez Kosova (LDK).
- › Centralna izborna komisija (CIK) je odgovorna za upravljanje izbornim procesom, što obuhvata i

registraciju političkih stranaka i njihovih kandidata, razmatranje njihovih godišnjih i izveštaja o finansiranju kampanje i naređivanje ponavljanja glasanja ili prebrojavanja, ukoliko to potreba nalaže. Podaci CIK-a pokazuju da ponovljeni izbori postaju sve ređa praksa. Na poslednjih četvoro parlamentarnih izbora održanih 2014, 2017, 2019. i 2021. godine nije bilo ponavljanja glasanja. Na lokalnim izborima održanim 2017. godine i parlamentarnim izborima 2019. godine zabeležen je znatan porast u broju biračkih mesta koja su prebrojavana, kao posledica odluka CIK-a i presuda IPŽP-a, međutim ovaj broj je ponovo zabeležio pad na izborima 2021. godine.

- › Državno tužilaštvo (DT) u svom mandatu ima istragu i krivično gonjenje predmeta krivičnih dela protiv izbornih prava. Broj krivičnih prijava i osoba umešanih u krivična dela protiv izbornih prava drastično se smanjivao duž godina. U 2013. godini, podneto je 209 krivičnih prijava protiv 1,216 osoba, dok je na izborima 2021. godine Državno tužilaštvo imalo 13 predmeta, u koje je bilo umešano 17 osoba. Neki faktori koji su tome mogli doprineti su: veća vidljivost pravosudnih vlasti u borbi protiv izbornih prevara, značajne sankcije protiv prestupnika i smanjenje broja krivičnih dela na strani samih političkih stranaka.
- › Kosovska policija (KP) deluje shodno svom opštem mandatu staranja o bezbednosti na izborima i sprovođenja istraga za teške izborne prekršaje. Generalno je iz godine u godinu broj slučajeva u padu. Na parlamentarnim izborima 2021. godine, Kosovska policija zabeležila je ukupno 11 slučajeva povrede izbornih prava, privela je 4 osobe i pritvorila 1. Od 11

slučajeva koliko ih je Policija zabeležila, 5 se desilo na dan izbora.

- ↳ Sudski savet Kosova (SSK)/sudovi presuđuju u krivičnim delima koja se odnose na kršenje izbornih prava, u skladu sa Krivičnim zakonikom i Zakonikom o krivičnom postupku. Sudovi su imali značajan broj predmeta krivičnih dela protiv izbornih prava. Broj predmeta na sudovima opao je sa 413 predmeta u 2015. na 126 u 2020. godini. Takođe, broj osoba umešanih u ove predmete opao je sa 1,172 u 2014. na 316 u 2020. godini. Većina predmeta odnosi se na navodna kršenja „zloupotrebe prava glasanja“, što obuhvata situacije kada neko lice počini jedno ili više sledećih krivičnih dela: “(a) glasa ili pokuša da glasa pod tuđim imenom; (b) glasa ili pokuša da glasa iako je već glasao; ili (c) iskoristi više od jednog glasačkog listića”. Tokom 2020. godine, zabeležen je porast u broju predmeta u vezi sa izbornim rezultatima. Sudovi su, od 2015. do 2020, u predmetima u kojima su proglasili okrivljene krivim, presudili na sledeći način:
 - U 9 predmeta, kazna zatvora izrečena je broju od 11 osoba.
 - U 38 predmeta, 53 osobe kažnjene su novčanom kaznom.
 - U 315 predmeta, izrekli su uslovnu kaznu broju od 767 osoba. U većini slučajeva uslovne kazne, učinilac se kažnjava zatvorom, ali bi bio zatvoren samo ako počini drugo krivično delo, u naznačenom vremenskom periodu (tj. u naredne dve godine).
- ↳ Nezavisna komisija za medije (NKM) odgovorna je za nadgledanje i sprovođenje propisa u vezi sa medijima. Nepodnošenje evidencije, neraspoređivanje besplatnog

radio-difuznog prostora, kršenje izborne tišine, govor mržnje ili prisustvo dece u izbornim spotovima, najčešći su prekršaji medija. Na nedavno održanim izborima, uključujući i one održane 2017, 2019, i 2021. Nezavisna komisija za medije izrekla je kaznene mere medijima, uglavnom ukore i novčane kazne u iznosu do 7,500 evra.

Generalno, uključeni akteri i izborni posmatrači su pohvalili odgovor institucija u presuđivanju u izbornim sporovima. Premda ima prostora za daljim poboljšanjima, veruje se da je njihova koordinacija predstavljala ključni faktor za održavanje slobodnih i pravičnih izbora na Kosovu.

Predmet KO95/20 Ustavni sud

6. januara 2021, Ustavni sud Republike Kosovo doneo je presudu KO 95/20 u kojoj je bio mišljenja da je odluka Skupštine Kosova od 3. juna 2020. o izboru Vlade Kosova bila u suprotnosti sa Ustavom.

Ustav Kosova zahteva da za izbor Vlade glasa najmanje šezdeset jedan (61) poslanik. Vlada izabrana 3. juna 2020. dobila je šezdeset jedan (61) glas. Sud je zaključio da vlada nije dobila većinu, imajući u vidu da je jedan od glasova dao poslanik koji nije ispunjavao kriterijume izbornog zakona za kandidovanje, imajući u vidu da je u poslednje 3 godine osuđen za krivično delo, pravosnažnom presudom suda.

Sud je zaključio da se novi izbori moraju održati u roku od četrdeset (40) dana od raspisivanja od strane predsednika.

Izborni panel za žalbe i predstavke

Izborni panel za žalbe i predstavke (IPŽP) je stalno nezavisno telo koje presuđuje u žalbama i predstavkama vezanim za izborni proces (član 115. Zakona o opštim izborima). Svi birači sa pravom glasa, politički subjekti, kandidati i članovi biračkih odbora imaju pravo da izjave žalbu u različitim fazama izbornog procesa, ako utvrde da je došlo do kršenja izbornih zakona ili propisa ili njihovih izbornih prava.

Tokom izbora održanih od 2009. do 2021. godine, broj žalbi podnetih IPŽP-u varirao je, od najmanje 189 na parlamentarnim izborima 2021. do čak 1,117 na lokalnim izborima 2017. (slika 1). Pandemija kovida-19 značajno je otežala predizborne aktivnosti, što se smatra razlogom što je tokom izbora 2021. uloženo samo 189 žalbi.

Slika 1: Broj žalbi⁴ i predstavki⁵ od 2009. do 2021⁶

	Žalbe	Predstavke
2009 lok.	519	31
2010 par.	471	21
2013 lok.	1,064	45
2014 par.	326	15
2017 par.	400	21
2017 lok.	1,117	25
2019 par.	(86)	86
2021 par.	189	583

Broj žalbi je znatno veći na lokalnim izborima nego na parlamentarnim. Na lokalnim izborima se svaka opština smatra zasebnom izbornom jedinicom i posledično se u njoj beleži više aktivnosti u sklopu kampanje. Pored toga, broj političkih subjekata i kandidata koji se kandiduju obično je nekoliko puta veći nego na parlamentarnim izborima, što se smatra razlogom za veći broj žalbi.

Izuzev izbora 2019. i 2021. godine, gorenavedena slika ne uključuje predstavke koje su podneli birači van zemlje, kojima su podneli prigovor na CIK-ovo odbijanje njihove prijave za glasanje van Kosova. Podaci uključuju samo predstavke na odluke CIK-a da: (a) odbije da potvrdi politički

⁴ Žalba predstavlja navodnu povredu izbornih zakona ili pravila, koju u pisanom obliku podnosi lice koje ima pravni interes ili čija su prava povredena tokom izbornog procesa.

⁵ Fizičko ili pravno lice na čija zakonska prava utiču odluke donete od strane CIK-a, kako je definisano zakonom, može izjaviti žalbu na datu odluku IPŽP-u i zatražiti preispitivanje te odluke.

⁶ Broj predstavki tokom izbora 2019. i 2021. uključuje predstavke u vezi sa odlukom CIK-a da odbije prijave za glasanje van Kosova. Ove predstavke nisu uključene u podatke iz ranijih godina.

subjekt ili njegovu listu kandidata; (b) odbije da akredituje posmatrače; (c) odbije da registruje stranku; (d) izrekne administrativnu naknadu u vezi sa objavljivanjem finansija; ili (e) druge predstavke u vezi sa izbornim procedurama CIK-a. Generalno, kada se izuzmu predstavke birača koji žive van zemlje, očigledno je da je broj predstavki na odluke CIK-a bio relativno mali.

Period kampanje, dan izbora i objavljivanje konačnih rezultata tradicionalno su najizazovniji periodi izbora. Tokom parlamentarnih izbora 2021. godine, zabeležen je porast u broju žalbi podnetih pre perioda kampanje, i značajan pad u broju žalbi podnetih tokom perioda kampanje. (slika 2). Smatra se da je ovo prevashodno odraz uticaja pandemije kovida-19 na kampanju.

Generalno, evidentan je veći broj žalbi tokom objavljivanja konačnih rezultata. IPŽP bi mogao da razmotri mogućnost proaktivnog planiranja i optimizacije resursa, kako bi uspeo da se nosi sa velikim brojem žalbi tokom ovog perioda.

Slika 2: Broj žalbi i predstavki po izbornim fazama

	Predizborna kampanja	Period kampanje	Izborna tišina	Dan izbora	Preliminarni rezultati	Proces u CPR	Konačni rezultati	UKUPNO
2013 lok.	33	258	32	254	245	0	282	1104
2014 par.	7	159	36	47	21	6	65	341
2017 par.	21	177	88	67	2	0	66	421
2017 lok.	35	223	39	187	78	0	516	1078
2019 par.	89	140	104	22	27	30	102	514
2021 par.	376	37	104	43	3	0	212	775

Političkim subjektima se izriče novčana kazna ako se utvrdi da su prekršili izborne zakone i pravila. Na izborima održanim između 2009. i 2021. godine, ukupan iznos novčanih kazni varirao je od najmanje EUR 86,700 na parlamentarnim izborima 2014. do najviše EUR 377,450 na parlamentarnim izborima 2010. (slika 3). Tokom 2021. godine, političke stranke su kažnjene u ukupnoj vrednosti od 208,350 evra, što je poprilično visok iznos, s obzirom na ograničenu aktivnost kampanje usled pandemije kovida-19. Iako od 2010. godine novčane kazne beleže silazni trend i dostigle su najniži nivo na parlamentarnim izborima 2014. godine, na poslednjih četvoro izbora vrednost novčanih kazni i dalje je znatno visoka.

Slika 3: Novčane kazne koje je IPŽP izrekao političkim subjektima

	Ukupne kazne
2009 lok.	€ 210,170
2010 par.	€ 377,450
2013 lok.	€ 190,550
2014 par.	€ 86,700
2017 par.	€ 348,900
2017 lok.	€ 257,350
2019 par.	€ 360,000
2021 par.	€ 208,350

Najviše kažnjen politički subjekat je Demokratska partija Kosova, koja je izuzev tokom lokalnih izbora 2017, stranka sa najvišim nivoom novčanih kazni na svim izborima. Demokratski savez Kosova (LDK) je druga po redu stranka sa najviše plaćenih novčanih kazni, koje su dostigle maksimalnih EUR 78,550 na lokalnim izborima 2017. (slika 4).

Slika 4: Novčane kazne IPŽP-a po političkom subjektu

	PDK	LDK	AAK	VV	AKR	Ostali	Ukupno
2021 par.	66,100	24,600	52,750	40,700	-	24,200	208,350
2019 par.	100,100	74,850	89,600	14,100	33,900	47,450	360,000
2017 lok.	34,950	78,550	17,200	39,400	20,050	67,200	257,350
2017 par.	158,000	71,700	-	62,600	-	56,600	348,900
2014 par.	55,900	12,200	3,900	3,500	-	11,200	86,700
2013 lok.	93,150	38,100	36,300	1,750	11,900	9,350	190,550
2010 par.	148,400	88,050	77,600	6,250	38,850	18,300	377,450
2009 lok.	85,620	48,900	12,720	-	21,600	41,330	210,170

⁷ Broj koalicija utiče na brojke. Na parlamentarnim izborima 2021. AKR je bio u koaliciji sa LDK. Na izborima 2019. godine, kazne za AAK takođe su podrazumevale novčane kazne za PSD, a kazne za AKR takođe su podrazumevale novčane kazne izrečene NISMI. Na parlamentarnim izborima 2017. godine, kazne za AAK su uključene u ukupan iznos za PDK, dok je AKR uključen u ukupan iznos za LDK.

U skladu sa Uredbom o klasifikaciji sankcija i novčanih kazni (01/2012), IPŽP može sankcionisati politički subjekt u vrednosti do 50.000 evra. Gorenavedena tabela postavlja pitanje da li su novčane kazne delotvorna mera za smanjenje izbornih prekršaja političkih stranaka i njihovih kandidata.

Dok je nakon parlamentarnih izbora 2010. godine zabeležen pad u ukupnom iznosu novčanih kazni, nakon izbora 2014. godine ukupan iznos novčanih kazni ponovo se povećao. PDK, sa izuzetkom izbora 2017. godine, i dalje predstavlja stranku sa najvećim iznosom novčanih kazni. LDK je na troje održanih izbora kažnjen sa više od 70,000 evra, mada su novčane kazne znatno opale tokom 2021. godine. Tragom intuicije razumno je pretpostaviti da bi politički subjekti nakon kažnjavanja, mnogo više poštovali propise, međutim praksa je pokazala da to nije nužno i slučaj.

Pokret Samoopredeljenje i Demokratska partija Kosova podneli su više žalbi IPŽP-u nego ostali politički subjekti. Na parlamentarnim izborima 2010. i 2014. godine, VV je bio odgovoran za 36% žalbi podnetih IPŽP-u. Demokratska partija Kosova podnela je 23% ukupnih žalbi na lokalnim izborima 2017. godine. Od organizacija građanskog društva, Balkanska istraživačka mreža (BIRN) zadržala je doslednost, ulaganjem žalbi na skoro svim izborima (slika 5).

Slika 5: Ko se najviše žali⁸

	PDK	LDK	VV	AAK	NISMA	AKR	Candidate	Lista Srpska	BIRN	Ostali	Ukupno
2009 lok.	113	0	-	30	-	82	0	-	0	325	550
2010 par.	47	30	177	15	-	58	0	-	39	126	492
2013 lok.	128	87	157	41	-	19	525	9	27	116	1,109
2014 par.	66	14	124	2	7	17	64	3	2	42	341
2017 par.	60	59	71	0	0	0	10	13	37	171	421
2017 lok.	263	151	160	106	82	42	0	10	128	193	1,135
2019 par.	28	68	62	7	62	-	0	2	103	182	514
2021 par.	124	21	117	81	1	0	0	0	14	417	775

⁸ Žalbe BIRN-a u 2019. takođe obuhvataju žalbe IKS-a. Žalbe NISME u 2019. takođe uključuju AKR.

Značajan deo žalbi biva odbijen iz proceduralnih razloga, iako se čini da je ovaj broj sve manji na poslednjih dvoje izbora. IPŽP može odbiti žalbe podnete mimo zakonskih rokova, žalbe koje ne ispunjavaju glavne zahteve (tj. nedostaju podaci, ime, potpis, okrivljeni), žalbe koje ne spadaju pod nadležnost IPŽP-a ili žalbe koje su povučene. Trebalo bi preispitati izborne zakone i propise IPŽP-a, kako bi se podnosiocima žalbi pružila mogućnost da otklone bilo kakve proceduralne nedostatke. Na svim izborima, najveći procenat žalbi biva odbijen kao neosnovan ili usled nedostatka dokaza da je došlo do navodnog prekršaja. Veći procenat žalbi biva odobren za parlamentarne izbore naspram lokalnih, imajući u vidu da je stopa njihovog odobravanja dostigla oko 40% na parlamentarnim izborima 2017, 2019. i 2021. godine (slika 6).

Slika 6: Broj odluka IPŽP-a prema vrsti odluke⁹

	Odobrene	Odbijene (iz proceduralnih razloga)	Odbačene (neosnovane)
2009 lok.	115	0	429
2010 par.	151	0	193
2013 lok.	125	0	560
2014 par.	96	0	173
2017 par.	179	0	150
2017 lok.	323	0	462
2019 par.	194	0	173
2021 par.	174	36	194

Stranka koja nije zadovoljna odlukom IPŽP-a može izjaviti žalbu Vrhovnom sudu Kosova. Na prošlim izborima, oko 3% do 5% odluka IPŽP-a pobijeno je izjavljivanjem žalbe Vrhovnom sudu. Broj odluka IPŽP-a na koje je uložena žalba Vrhovnom sudu znatno je veći na lokalnim nego na parlamentarnim izborima (slika 7). Razlog za to je veći broj žalbi i veći broj kandidata koji se kandiduju na lokalnim izborima.

⁹ Nije poznato da li su za lokalne izbore 2009. godine žalbe odbijene iz proceduralnih razloga svrstane u broj neosnovanih žalbi.

Slika 7: Broj odluka IPŽP-a na koje je izjavljena žalba Vrhovnom sudu, po vrsti sudske odluke

	Žalbe Vrhovnom sudu	Usvojene žalbe	Odbijene žalbe
2009 lok.	25	0	25
2010 par.	19	1	18
2013 lok.	48	1	47
2014 par.	16	2	14
2017 par.	11	3 ¹⁰	8
2017 lok.	47	7	40
2019 par.	27	5	22
2021 par.	31	3	28

Dok je na izborima održanim od 2009. do 2013. godine, Vrhovni sud odbio više od 95% slučajeva kao neosnovane, od izbora 2014. pa nadalje, postepeno se povećavao procenat odobrenih žalbi.

¹⁰ Presude IPŽP-a delimično su preinačene od strane Vrhovnog suda u 3 predmeta.

Centralna izborna komisija

Centralna izborna komisija je stalno ustavno telo, koje priprema, nadgleda, usmerava i verifikuje sve aktivnosti u vezi sa izbornim procesom. CIK doprinosi izornoj pravdi, radnjama kao što su: upućivanje krivičnih prijava pravosudnim vlastima, pružanje ekspertize u rešavanju slučajeva, nadgledanje finansija političkih subjekata, preispitivanje i provera prijava za glasanje van Kosova i ona ima diskreciono pravo da naredi ponovno glasanje ili prebrojavanje na biračkim mestima.

Kada je reč o glasanju van zemlje, Centralna izborna komisija prihvata i verifikuje prijave birača van zemlje i utvrđuje njihovo biračko pravo. Na odluke CIK-a o odobravanju ili odbijanju prijava birača van zemlje, može se izjaviti žalba IPŽP-u.

Nakon izbora 2009. i 2010. godine, drastično se povećao broj prijava za glasanje van zemlje, dostigavši najveći broj na izborima 2021. godine (slika 8). Razlog za porast na izborima 2013. godine, bilo je prikupljanje i omogućavanje prijavljivanja birača iz Republike Srbije, kao deo sporazuma postignutog između Kosova i Srbije uz posredovanje EU, o održavanju opštinskih izbora u četiri opštine na severu Kosova.

Tokom 2021. godine, zabeležen je značajan porast u broju prijava za glasanje van Kosova, uglavnom zbog boljeg animiranja birača od strane političkih partija.

Slika 8: Razmatranje prijave za glasanje van zemlje od strane CIK-a

	Prihvaćene prijave	Odobrene prijave	Procenat odobrenih
2009 lok.	1,806	-	-
2010 par.	5,015	1,640	32%
2013 lok.	41,168	13,653	33%
2014 par.	29,745	16,569	55%
2017 par.	20,354	15,118	74%
2017 lok.	11,815	10,487	89%
2019 par.	35,087	29,861	85%
2021 par.	130,168	102,100	78%

Duž godina, procenat odobrenih prijava se znatno povećao. Razlog za to je po svemu sudeći podrška koju politički subjekti pružaju biračima u inostranstvu tokom postupka prijave i kampanje animiranja istih, koje politički subjekti organizuju u inostranstvu.

Od 2009. do 2017. godine održano je nekoliko ponovljenih izbora. Neki od njih bili su potpuno ponovljeni izbori na svim biračkim centrima (BC) u opštini, dok su neki bili samo delimični - samo na jednom ili na nekoliko biračkih centara. Ponovno glasanje naređeno je odlukom IPŽP-a, CIK-a ili Vrhovnog suda, usled niza problema kao što su: punjenje glasačke kutije, prevara pri glasanju, nedoslednosti u rezultatima, nasilje i zastrašivanje.

Tokom lokalnih izbora 2009. godine, izbori su u potpunosti ponovljeni u svim biračkim centrima u Lipljanu, Prizrenu i Gnjilanu. Na izborima 2010. godine, ponovni izbori održani su na svim BC-ima u Dečanima, Srbici, Glogovcu i Mitrovici,

a delimično su ponovljeni u jednom biračkom centru u Mališevu i Lipljanu. Tokom lokalnih izbora 2013. godine, ponovljeni izbori su održani samo na jednom BC-u u Partešu, dva BC-a u Zvečanu i tri BC-a u Severnoj Mitrovici. Na lokalnim izborima 2017, izbori su ponovljeni u Istoku i Partešu.

Međutim, ponovljeni izbori postaju sve neuobičajenija praksa, posebno kada je reč o parlamentarnim izborima, kod kojih nije bilo ponovljenog glasanja na proteklih četvoro izbora održanih 2014, 2017, 2019. i 2021. godine. Jedan broj faktora koji su tome mogli doprineti su: smanjenje izborne prevare, poboljšana koordinacija između pravosudnih organa i organa za sprovođenje izbora i bolje integrisanje srpske zajednice u izborne procese. Iako je na poslednjim lokalnim izborima 2017. i parlamentarnim izborima 2019. došlo do značajnog porasta u broju prebrojanih biračkih mesta (slika 9), ova cifra je ujednačena sa ranijim godinama i na izborima 2021. godine.

Slika 9: Ponovni izbori i prebrojavanje, od izbora 2009. do izbora 2019

	Br. opština u kojima su ponovljeni izbori	Br. prebrojanih biračkih mesta
2021 par.	Nema	698
2019 par.	Nema	2,247
2017 lok.	2 u potpunosti	1,130
2017 par.	Nema	565
2014 par.	Nema	421
2013 lok.	3 delimično	439
2010 par.	4 u potpunosti 2 delimično	890
2009 lok.	3 u potpunosti	450

Kada je reč o finansiranju političkih subjekata, CIK je novčano kaznio deset političkih subjekata zbog zakašnjenja u podnošenju izveštaja o finansiranju kampanje za lokalne izbore 2013. godine, dok su nakon lokalnih izbora 2017. još tri subjekta kažnjena iz istog razloga. Većina ovih subjekata nisu zastupljeni u Skupštini Kosova te ne polažu pravo na javno finansiranje, što znači da možda nemaju dovoljno administrativnih kapaciteta za popunjavanje finansijskih izveštaja.

Nije bilo zakašnjenja u izveštavanju o finansiranju kampanje od strane političkih subjekata i posledično nije bilo novčanih kazni u tom pogledu na parlamentarnim izborima 2014, 2017. i 2019. godine (slika 10).

Slika 10: Novčane kazne koje je CIK izrekao političkim subjektima usled zakašnjenja u podnošenju izveštaja o finansiranju predizborne kampanje.

Politički subjekat	Zakašnjenje	Novčana kazna
Lokalni izbori 2013.		
Partia e Ashkalinjëve për Integrim	47 dana	€3.516
Kosova Turk Adalet Partisi	34 dana	€1.003
Crnogorska Liberalna Stranka	32 dana	€1.002
Inicijativa za Bolji Život	81 dana	€1.008
Zajedno za Lipljan	81 dana	€1.008
Hysni Rexhepi	81 dana	€1.008
Demokratska Inicijativa	78 dana	€1.008
Narodna Pravda	77 dana	€1.008
Partia Socialdemokrate	71 dana	€1.007
Ylli Isufi	84 dana	€1.008
UKUPNO lokalni 2013.		€12.578

Parlamentarni izbori 2014.		
	0	0
Parlamentarni izbori 2017.		
	0	0
Lokalni izbori 2017.		
PSHDK	92 dana	€1,009.20
Gi Narodna Pravda	14 dana	€1,001.40
Gi Narodno Jedinstvo	46 dana	€1.004,60
UKUPNO lokalni 2017.		€3,015.20
Parlamentarni izbori 2019.		
	0	0
Parlamentarni izbori 2021.		
Srpski Demokratski Savez		€1,000.00

Predmet 4/2021 – Vrhovni sud Kosova

28. januara 2021, Vrhovni sud Kosova izdao je svoju presudu br. 4/2021 u kojoj se pozvao na presudu Ustavnog suda KO 95/20, koja potvrđuje odredbu izbornog zakona da lice ne ispunjava uslove da bude kandidat na izborima ako je u poslednje 3 godine osuđeno za krivično delo pravosnažnom sudskom presudom.

Presuda Vrhovnog suda doneta je nakon što se najveća stranka, „Pokret Samoopredeljenje!“, žalila na odluku Centralne izborne komisije, a potom i Izbornog panela za žalbe i predstavke, koji je odbio da potvrdi nekoliko kandidata sa njegove liste kandidata, uključujući i lidera stranke. Vrhovni sud delimično je preinačio presudu Izbornog panela za žalbe i predstavke i dozvolio potvrđivanje 2 od 5 kandidata koji su uložili žalbu, a za koje se smatralo da su podobni da se kandiduju na parlamentarnim izborima održanim 14. februara 2021.

Državno tužilaštvo

Državno tužilaštvo (DT) je odgovorno za krivično gonjenje osoba koje su počinile krivična dela protiv izbornih prava. Broj krivičnih prijava i broj lica umešanih u ove optužbe drastično se smanjio. Neki faktori koji su mogli tome doprineti su: veća vidljivost pravosudnih vlasti u borbi protiv prevara na izborima, značajne sankcije protiv prestupnika i smanjenje broja krivičnih dela koje su počinile same političke stranke. U 2013. godini, podneto je 209 krivičnih prijava protiv 1,216 osoba, dok je na izborima 2021. godine državno tužilaštvo imalo 13 predmeta u koje je bilo umešano 17 osoba (slika 11).

Slika 11. Broj krivičnih prijava i umešanih lica, od 2013. do 2021. godine¹¹

	Krivične prijave	Umešano osoba
2013. godišnje	209	1,216
2014. godišnje	274	883
2015. godišnje	433	887
2016. godišnje	201	353
2017. godišnje	182	361
2019. izbori	36	41
2021. izbori	13	17

Nakon lokalnih izbora 2013. i parlamentarnih izbora 2014. godine, broj novih primljenih krivičnih prijava se povećao.

¹¹ Vremenski period od 2013. do 2017. godine obuhvata podatke za kalendarsku godinu. Podaci navedeni za 2019. i 2021. godinu odnose se na izbore, a ne na celu godinu.

2014. godine primljeno je 169 novih krivičnih prijava, dok je 2015. primljeno 234 nove prijave, čime je, zajedno sa krivičnim prijavama iz prethodnih godina, broj krivičnih prijava porastao na 433 u 2015. godini. Od tada je drastično opao broj novih krivičnih prijava.

Slika 12: Broj krivičnih prijava i umešanih lica, od 2013. do 2021. godine (po godinama)

2013	Optužbe	Osobe
Nerešeno iz prethodnih godina	90	562
Primljene nove krivične prijave	119	654
Ukupno krivičnih prijava u 2013.	209	1,216
Rešeno tokom godine	104	577
Nerešeno	105	639
2014	Optužbe	Osobe
Nerešeno iz prethodnih godina	105	639
Primljene nove krivične prijave	169	244
Ukupno krivičnih prijava u 2014.	274	883
Rešeno tokom godine	75	229
Nerešeno	199	654
2015	Optužbe	Osobe
Nerešeno iz prethodnih godina	199	640
Primljene nove krivične prijave	234	247
Ukupno krivičnih prijava u 2015.	433	887
Rešeno tokom godine	233	535
Nerešeno	200	352
2016	Optužbe	Osobe

Nerešeno iz prethodnih godina	200	352
Primljene nove krivične prijave	1	1
Ukupno krivičnih prijava u 2016.	201	353
Rešeno tokom godine	24	42
Nerešeno	177	311
2017	Optužbe	Osobe
Nerešeno iz prethodnih godina	177	311
Primljene nove krivične prijave	5	50
Ukupno krivičnih prijava u 2017.	182	361
Rešeno tokom godine	66	201
Nerešeno	116	160
2018	Optužbe	Osobe
Nerešeno iz prethodnih godina	116	160
Primljene nove krivične prijave	11	13
Ukupno krivičnih prijava u 2018.	127	173
Rešeno tokom godine	60	66
Nerešeno	67	107

U većini slučajeva, krivičnu prijavu podnosi Kosovska policija. Tokom 2014. i 2015. godine, Kosovska policija je podnela 56%, odnosno 75% krivičnih prijava. Značajan deo krivičnih prijava podnose drugi subjekti, uključujući organe za sprovođenje izbora. Broj krivičnih prijava koje su građani i tužilaštvo podneli direktno duž godina bio je vrlo nizak ili nula (slika 14). Građani možda nemaju informacije o njihovom pravu da podnesu krivične prijave, zbog kršenja izbornih zakona ili njihovih izbornih prava.

Slika 13: Broj krivičnih prijava koje su podneli sledeći podnosioci žalbe u periodu od 2013. do 2018. godine

	Građanin	KP	ABK	Inspekcija	EULEX	Ostali	Tužilaštvo	UKUPNO
2013	0	30	0	62	0	27	0	119
2014	2	95	1	44	0	27	0	169
2015	0	177	0	0	0	56	1	234
2016	0	0	0	0	0	1	0	1
2017	0	0	0	5	0	0	0	5
2018	0	0	0	0	0	11	0	11

Kosovska policija

Kosovska policija (KP) deluje u okviru svog opšteg mandata da garantuje bezbednost i red i mir tokom izbora. Na dan izbora, policijske jedinice su raspoređene i pozicionirane van svakog biračkog mesta i mogu ući na biračka mesta samo u slučaju ozbiljnih incidenata ili ako ih birački tim pozove da ponovo uspostave red.

Na parlamentarnim izborima 2021. godine, Kosovska policija je zabeležila ukupno 11 slučajeva u vezi sa kršenjem biračkih prava. Na izborima 2021. godine, Kosovska policija uhapsila je 4 osobe, a 1 osoba je pritvorena. Od 11 slučajeva koje je Policija zabeležila, 5 se desilo na dan izbora. Nisu pružene informacije o prirodi slučajeva koji su bili predmet rada Kosovske policije (slika 14).

Slika 14: Rezime predmeta KP-a i uhapšenih lica.

	Izborna kampanja	Dan izbora	
2013	37 slučajeva istraženih, 15 upućeno DT-u	47 slučajeva istraženih sa DT-om	37 uhapšenih lica
2014	4 slučaja upućena DT-u	25 slučajeva istraženih sa DT-om	18 uhapšenih lica
2019	14 slučajeva	33 slučajeva prekršaja na dan izbora	(5 slučajeva nakon dana izbora)
2021	Ukupno 11 slučajeva u svim periodima	5 slučajeva	

Tokom 2019. godine, KP je imao ukupno 52 slučaja u različitim fazama razmatranja. Od 33 slučaja koja su otvorena tokom izbornog dana, gotovo 50% slučajeva odnosilo se na kršenje tajnosti glasanja ili fotografisanje glasačkog listića. Ovaj prekršaj bio je učestaliji u regionu Prizrena i Đakovice.

Broj slučajeva i uhapšenih osoba generalno beleži silazni trend od izbora do izbora. Izbore 2013. godine obeležili su ozbiljni incidenti i akti nasilja, posebno u četiri severne kosovske opštine. Po svemu sudeći je aktivnost KP-a na lokalnim izborima 2013. godine predupredila javljanje prekršaja tokom izbora 2014. godine, imajući u vidu da je broj slučajeva i uhapšenih bio znatno manji.

Kao deo institucionalnog lanca izborne pravde, KP bi trebalo da nastavi da deluje odgovorno, ukoliko u slučaju da uoči povrede izbornog procesa i da pomogne ostalim institucijama da sprovedu istrage.

Sudski savet Kosova

Sudski savet Kosova je ustavno telo koje obezbeđuje da sudovi budu nezavisni, profesionalni i nepristrasni. Presude za krivična dela protiv izbornih prava donose sudovi.

Broj slučajeva kršenja izbornih prava i uključenih lica opao je sa 413 predmeta u 2015. na 126 u 2020. godini. Takođe, broj osoba umešanih u ove predmete opao je sa 1,172 u 2014. na 316 u 2020. (slika 15).

Slika 15: Broj predmeta na sudovima i lica umešanih u krivična dela protiv izbornih prava

	Predmeta	Lica
2014	281	1,172
2015	413	1,150
2016	344	837
2017	315	620
2018	226	501
2019	155	313
2020	126	316

Većina predmeta odnosi se na navodna kršenja „zloupotrebe prava glasanja“ koja obuhvata situacije kada neko lice počini jedno ili više od sledećih krivičnih dela: „(a) glasa ili pokuša da glasa pod tuđim imenom; (b) glasa ili pokuša da glasa iako je već glasao; ili (c) iskoristi više od jednog glasačkog listića”. (slika 16).

Slika 16: Broj predmeta u sudovima, po izbornom prekršaju

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Povreda prava kandidovanja	0	0	0	0	1	1
Pretnja kandidatu	0	0	2	2	2	1
Povreda prava glasanja	5	4	1	0	2	1
Povreda slobodne volje birača	5	3	4	0	2	1
Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora	8	4	4	4	3	3
Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem	3	3	7	4	3	2
Zloupotreba prava glasanja	377	315	278	204	122	81
Sprečavanje procesa glasanja	9	5	6	3	3	1
Povreda tajnosti glasanja	5	5	5	5	12	7
Falsifikovanje rezultata glasanja	0	2	4	2	3	27
Uništavanje dokumentacije o glasanju	1	3	4	2	2	1
UKUPNO	413	344	315	226	155	126

Tokom 2020. godine zabeležen je veći procenta slučajeva koji se odnose na falsifikovanje rezultata. Veoma je malo slučajeva povrede prava kandidovanja i pretnje kandidatu, uprkos

zabrinutosti koja je izražena u izveštajima posmatrača o pretnjama kandidatima, posebno među političkim subjektima iz srpske zajednice.

Od 2015. do 2020, u predmetima u kojima su sudovi proglasili okrivljene krivim, sudovi su presudili na sledeći način:

- › U 9 predmeta su izrekli kaznu zatvora broju od 11 osoba.
- › U 38 predmeta, su 53 osobe kažnjene novčanom kaznom.
- › U 315 predmeta, izrekli su uslovnu kaznu broju od 767 osoba.

Najčešća presuda od 2015. do 2020. bila je uslovna osuda. Potrebno je dalje proučavanje o tome da li je ova vrsta kazne srazmerna posledicama počinjenog krivičnog dela. Uslovna kazna obično uključuje kaznu zatvora i / ili novčanu kaznu, međutim učinilac ne mora otići na odsluženje kazne sve dok poštuje određeni uslov koji mu/joj je odredio sud. Uslov može biti, na primer, da učinilac ne sme da poćini drugo krivićno delo u naznaćenom vremenskom periodu (slika 17).

Slika 17: Broj presuda i umešanih osoba, prema vrsti sudske presude

2014	Predmeti	Osobe
Nerešeni predmeti iz prethodnih godina	188	934
Novi predmeti primljeni tokom 2014.	93	238
Ukupno predmeta u 2014.	281	1,172
Rešeno tokom 2014.	128	636
Nerešeno	153	536
2015	Predmeti	Osobe
Nerešeni predmeti iz prethodnih godina	190	682
Novi predmeti primljeni tokom 2015.	223	468
Ukupno predmeta u 2015.	413	1,150
Rešeno tokom 2015.	100	313
Nerešeno	313	837
2016	Predmeti	Osobe
Nerešeni predmeti iz prethodnih godina	297	755
Novi predmeti primljeni tokom 2016.	47	82
Ukupno predmeta u 2016.	344	837
Rešeno tokom 2016.	111	329
Nerešeno	233	508
2017	Predmeti	Osobe
Nerešeni predmeti iz prethodnih godina	227	508
Novi predmeti primljeni tokom 2017.	88	112
Ukupno predmeta u 2017.	315	620
Rešeno tokom 2017.	111	150
Nerešeno	204	470

2018	Predmeti	Osobe
Nerešeni predmeti iz prethodnih godina	204	470
Novi predmeti primljeni tokom 2018.	22	31
Ukupno predmeta u 2018.	226	501
Rešeno tokom 2018.	105	238
Nerešeno	121	263
2019	Predmeti	Osobe
Nerešeni predmeti iz prethodnih godina	121	263
Novi predmeti primljeni tokom 2019.	34	50
Ukupno predmeta do juna 2019.	155	313
Rešeno tokom 2019.	57	94
Nerešeno	98	219
2020	Predmeti	Osobe
Nerešeni predmeti iz prethodnih godina	98	218
Novi predmeti primljeni tokom 2020.	28	98
Ukupno predmeta u 2020.	126	316
Rešeno tokom 2020.	44	129
Nerešeno	82	187

	Krivi						Oslobođeni i ostali					
	Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe						Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe					
Krivična dela	Zatvor		Novčana kazna		Uslovna kazna		Nije kriv		Odbijen		Ostalo	
Povreda slobodne volje birača	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0
Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora	0	0	0	0	0	0	2	3	0	0	0	0
Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem	0	0	1	2	1	1	0	6	2	8	1	1
Zloupotreba prava glasanja	5	5	3	4	62	210	4	10	6	27	8	26
Sprečavanje procesa glasanja	1	2	0	0	3	6	0	0	0	0	0	0
UKUPNO	6	7	4	6	67	219	6	19	8	35	9	27

2015

2016

Krivična dela	Krivi						Oslobođeni i ostali					
	Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe						Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe					
	Zatvor		Novčana kazna		Uslovna kazna		Nije kriv		Odbijen		Ostalo	
Povreda slobodne volje birača	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora	0	0	1	1	0	0	1	1	1	7	0	0
Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Zloupotreba prava glasanja	0	0	2	5	73	232	5	21	9	20	13	35
Sprečavanje procesa glasanja	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0
Povreda slobodne volje birača	0	0	2	2	1	1	0	0	0	0	0	0
UKUPNO	0	0	5	8	74	233	7	24	10	27	15	37

2017

Krivična dela	Krivi						Oslobođeni i ostali					
	Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe						Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe					
	Zatvor		Novčana kazna		Uslovna kazna		Nije kriv		Odbijen		Ostalo	
Povreda slobodne volje birača	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora	0	0	1	1	2	2	0	0	1	1	0	0
Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Zloupotreba prava glasanja	1	2	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0
Sprečavanje procesa glasanja	1	1	16	16	56	77	2	2	13	13	4	18
Povreda slobodne volje birača	1	1	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0

Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	3
Zloupotreba prava glasanja	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0
UKUPNO	3	4	19	20	65	86	3	3	15	15	6	22

	Krivična dela	Krivi						Oslobođeni i ostali					
		Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe						Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe					
		Zatvor		Novčana kazna		Uslovna kazna		Nije kriv		Odbijen		Ostalo	
2018	Povreda slobodne volje birača	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
	Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
	Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1
	Zloupotreba prava glasanja	0	0	1	1	61	138	3	9	18	31	13	50
	Sprečavanje procesa glasanja	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
	Povreda slobodne volje birača	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	Zloupotreba službene dužnosti tokom izbora	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0
	UKUPNO	0	0	1	1	65	142	6	12	18	31	15	52

2019

Krivična dela	Krivi						Oslobođeni i ostali					
	Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe						Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe					
	Zatvor		Novčan a kazna		Uslovna kazna		Nije kriv		Odbijen		Ostalo	
Pretnja kandidatu	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0
Povređena prava glasanja	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Povređena slobodne volje birača	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Davanje ili primanje mita u vezi sa glasanjem	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0
Zloupotreba prava glasanja	0	0	2	2	26	55	1	1	13	15	3	7
Sprečavanje procesa glasanja	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1
Povređena slobodne volje birača	0	0	1	1	4	4	0	0	0	0	0	0
Uništavanje dokumentacije o glasanju	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
UKUPNO	0	0	4	4	32	62	3	4	13	15	5	9

2020

Krivična dela	Krivi						Oslobođeni i ostali					
	Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe						Kolona 1: Predmeti Kolona 2: Osobe					
	Zatvor		Novčana kazna		Uslovna kazna		Nije kriv		Odbijen		Ostalo	
Povreda prava kandidovanja	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Povreda prava glasanja	0	0	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Zloupotreba prava glasanja	0	0	3	10	9	22	6	27	1	5	17	55
Povreda slobodne volje birača	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0
Falsifikovanje rezultata glasanja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
UKUPNO	0	0	5	14	12	25	6	27	1	5	20	58

Predmet 30/2021 – Vrhovni sud Kosova

11. marta 2021, Vrhovni sud Kosova izdao je presudu 30/2021, u kojoj je ponovo potvrdio odluku Izbornog panela za žalbe i predstavke o poništavanju glasova kojima je glasano u većinski srpskim opštinama, za političke subjekte koji zastupaju etničku zajednicu Bošnjaka.

Nakon što je utvrdio da je broj registrovanih građana iz reda bošnjačke zajednice u opštinama sa srpskom većinom manji od glasova koje su bošnjački politički subjekti dobili u tim opštinama, Sud je zaključio da su ti glasovi iskrivili rezultat i predstavljali odstupanje od volje birača iz te zajednice.

Vrhovni sud je bio mišljenja da mora postojati objektivna veza između predstavnika etničkih zajednica i birača dotične zajednice. Odluka je promenila ishod kada je reč zastupljenosti u okviru bošnjačke zajednice.

Nezavisna komisija za medije

Nezavisna komisija za medije (NKM) je telo odgovorno za uređivanje, upravljanje i nadzor radio-difuznog frekvencijskog spektra. Kodeks ponašanja za audiovizuelne medije koji je izdala Nezavisna komisija za medije važi u svim aspektima političkog oglašavanja i medijske kampanje. Ovaj Kodeks ponašanja važi na sve novinare, urednike, rukovodioce i izdavače.

Nepodnošenje evidencije je u kontinuitetu predstavljalo glavni prekršaj medija. 2021. godine NKM je zabeležio 100 slučajeva u kojima mediji nisu podneli traženu evidenciju NKM-u, kako to zahteva izborni zakon (slika 18). U svim ovim slučajevima NKM je uputio opomenu relevantnim medijima.

Slika 18: Broj slučajeva NKM-a protiv audiovizuelnih medija, prema prirodi žalbe

Priroda žalbe	2009	2010	2013	2014	2017	2019	2021
Nepodnošenje evidencije	35	0	58	75	0	20	100
Neuspeh da se dodeli besplatan radio-difuzni prostor	3	1	10	0	2	0	0
Povreda izborne tišine	7	1	3	2	1	1	0
Sadržaj spota	0	0	6	6	1	0	0
Spotovi emitovani mimo perioda kampanje	0	0	0	5	0	0	0
Rukovodilac medijske kuće kandidat na izborima	0	0	4	1	0	0	0
Spotovi emitovani tokom vesti	2	0	0	0	0	0	0
Povreda zakona o NKM, uredbi ili kodeksa etike	2	1	3	0	81	11	24
UKUPNO	49	3	84	89	85	32	124

NKM veliku većinu žalbi pokreće po službenoj dužnosti, a ovo je posebno važno s obzirom na ograničeni broj žalbi koje podnose drugi subjekti. Izuzev nekoliko žalbi koje su podneli LDK i AAK na izborima od 2009. do 2017. godine, stranke nisu iskoristile svoje pravo da podnesu žalbu NKM-u (slika 19) na prethodnih dvoje izbora.

Slika 19: Broj žalbi po subjektu koji je podneo žalbu, od 2009. do 2021.

Subjek.	2009	2010	2013	2014	2017	2019	2021
NKM	42	1	76	89	81	31	124
AAK	1	0	1	0	0	0	0
AKR	0	0	1	0	0	0	
AKR/ LDD	1	0	0	0	0	0	0
LDK	1	1	0	0	1	0	0
VAKAT	1	0	0	0	0	0	0
Ostali	3	1	6	0	3	1 ¹²	0
UKUP.	49	3	84	89	85	32	124

U nekim slučajevima, Nezavisna komisija za medije izrekla je kaznene mere medijskim agencijama, prevashodno opomene i novčane kazne. Slika u nastavku daje pregled opomena i novčanih kazni koje je NKM izrekao medijima na izborima održanim od 2017. do 2021. godine.

Može se primetiti da se na izborima 2021. godine suma

¹² Tokom 2019, NKM je preispitao jednu dodatnu žalbu koju je podneo BIRN protiv Radio-televizije Kosova (RTK), koja je navodila da je RTK prekršio izbornu tišinu. NKM je žalbu odbacio kao neosnovanu.

novčanih kazni koju je NKM izrekao većim medijskim kućama postepeno povećavala, sa time da je pet medijskih kuća dobilo kazne od po 5,000 evra, a TV Dukagjini kaznu od 7,500 evra (slika 20).

Slika 20: Masat ndëshkuese të KPM-së kundër mediave kryesore

	2017 par.	2017 lok.	2019 par.	2021 par.
RTK 1	Opomena	2,000	Opomena	5,000
KTV	-	-	2,000	5,000
RTV21	Opomena	-	1,000	-
KLAN KOSOVA	Opomena	5,000	3,000	5,000
Dukagjini TV	Opomena	3,000	4,000	7,500
TE 7	-	-	4,000	5,000

Ove sankcije se odnose na različite povrede izbornih zakona, zakona i uredbi NKM i kršenja etičkog kodeksa.

Preporuke

Na osnovu iskustva pružanja podrške u koordinaciji između organa za sprovođenje izbora i pravosudnih vlasti, na osnovu podataka i analiza u ovom izveštaju, a u svetlu novonastalih izbornih izazova mogu se dati sledeće preporuke:

- › Nastaviti sa unapređivanjem postojeće prakse koordinacije: Obnovljeni memorandum o razumevanju daje novi zamajac za dalje unapređivanje postojeće prakse koordinacije. Osim što će nastaviti da izvršavaju svoj institucionalni mandat, institucije bi trebalo da teže i prilagode zajedničke radne planove, koji predviđaju redovne sastanke koordinacije, razmenu informacija, zajedničku obuku i programe informisanja javnosti.
- › Ciljani pristup gde i kada je potreban: Postoje neki izazovi koji se ponavljaju i koji zaslužuju više ciljani pristup. To obuhvata operaciju glasanja van zemlje, konkretno period prijavljivanja, pretnje kandidatima iz srpske zajednice u opštinama sa srpskom većinom tokom perioda kampanje, a nedavno i povećani broj ponovnog prebrojavanja i prijavljenih prevara u centru za prebrojavanje i rezultate. Pored toga, dezinformacije, lažne vesti i kibernetički napadi pojavljuju se kao novi izazovi koji zaslužuju snažniji odgovor. Delujući u okviru svog mandata, institucije takođe treba da daju prioritet određenim oblastima i obezbede više resursa u vreme njihovog javljanja.

- › Odgovoriti na pitanja u vezi sa izbornom reformom: Jedan broj izazova koji se ponavljaju, poput biračkog prava, podobnosti kandidata, glasanja van zemlje, rokova za podnošenje žalbi / predstavki, mogu se obuhvatiti izbornom reformom. Organi za sprovođenje izbora i pravosudne institucije trebalo bi da identifikuju ključna pitanja sa kojima se susreću u rešavanju izbornih sporova i da rade sa parlamentom na njihovom rešavanju.
- › Pripremiti priručnik o sudskoj praksi u vezi sa izborima: Izborni panel za žalbe i predstavke, Ustavni sud i Vrhovni sud doneli su jedan broj presuda o pitanjima kao što su podobnost kandidata, glasanje van zemlje i rezervisana mesta za poslanike iz reda nevećinskih zajednica. Institucije bi trebalo da pripreme priručnik o sudskoj praksi, koji će pomoći političkim strankama, organizacijama građanskog društva i medijima da shvate i primene izborna pravila u periodu pre i nakon izbora.

Lista publikacija

Izbori i političke stranke

- #1 D4D. Septembar 2011 Izborni trendovi 2000-2010.
- #2 D4D. Mart 2012. Utisak o reformi: Kako povratiti poverenje u izbore?
- #3 Malazogu, Leon, Visar Sutaj i Drilon Gashi. Novembar 2012. Revizija biračkog spiska za Kačanik: Uzorak za Kosovo.
- #4 Malazogu, Leon i Selatin Kllokoqi. Februar 2013. Izvučene pouke za buduće izbore: Analiza prevremenih izbora za gradonačelnika u Uroševcu i Kačaniku.
- #5 Malazogu, Leon i Selatin Kllokoqi. Septembar 2013. Tumačenje poverenja, Percepcije o predstavljanju i učešću.
- #6 Malazogu, Leon i Selatin Kllokoqi. Septembar 2013. Izborna deforma: Dve godine kasnije, reforma na nuli.
- #7 Leon Malazogu i Brenna Gautam; uz priloge Rezarte Delibashzade & Ngadhujim Halilaj. 26. novembar 2014. Politički kompas Kosova – orijentir političkih stranaka. (samo albanski i engleski)
- #8 Dardan Berisha uz priloge Dritona Qeriqija, Mjellme Hapçiu-Alijaj & Rine Vokshi, jul 2015. Uspostavljanje pravde na izborima
- #9 Leon Malazogu uz priloge Ngadhujima Halilaja i Rezarte Delibashzade, jul 2015. Izborni trendovi 2000-2014- Brojčana analiza zastupanja i učešća
- #10 Thomas Atherton, Driton Qeriqi i Rina Vokshi, Februar, 2016 Priručnik o rodnoj ravnopravnosti u izbornom procesu
- #11 Dr. Besnik Pula, maj 2018. Kosovska demokratija pod
-

rizikom? Nestabilnost stranačkog sistema, trajanje vlade i institucionalna kriza na Kosovu.

#12 D4D, Septembar 2018. Electoral Reform Agenda: Towards Real Representation. (dokument za diskusiju) (samo albanski i engleski)

#13 D4D i Democracy Plus (D+), Octobar 2018. Out-of-country voting: Policy Review and Practical Recommendations (samo albanski i engleski)

#14 Dardan Berisha, septembar 2020. Enforcing Justice in Elections: What was decided on complaints, appeals and penal cases pertaining to elections. (samo albanski i engleski).

#15 D4D, mart 2020. Election Trends 2018-2019. (samo engleski)

#16 Blerinë Ukshini, mart 2021. Elections in the time of pandemic: Management versus Consequences. (samo albanski i engleski)

Publikacije D4D i druge radove možete pronaći na zvaničnoj veb stranici: **www.d4d-ks.org**.

Katalogizacija u publikaciji – (CIP)

Narodna biblioteka Kosova „Pjetër Bogdani”

324(496.51)"2014/2021"

Izbori pred sudom : rešavanje izbornih sporova na Kosovu / pripremio Demokratija za razvoj institut (D4D). - Priština : Demokratija za razvoj institut (D4D), 2021. - 70 f. : ilustr. ; 21 cm.

Zgjedhjet 2014-2021, Kosovë

Partitë politike, Kosovë

ISBN 978-9951-823-10-4

Aleph [000097618]

Institut Demokratija za razvoj (D4D) obrazovan je aprila 2010. godine od strane grupe analitičara koji su bili sve zabrinutiji da je državotvorni proces zapostavio demokratiju.

Vizija je D4D-a da promoviše aktivno i obrazovano građanstvo, koje u potpunosti učestvuje i koristi javni prostor za zastupanje i odlučivanje, za pažljivo razmišljanje i stvaranje konsenzusa o delotvornoj, pametnoj, održivoj preraspodeli resursa koja sa sobom nosi uravnoteženi razvoj.

D4D utiče na konkretne politike, promoviše međusektorski pristup u rešavanju problema i bavi se institucionalnom rutinom odlučivanja, preporučivanjem postepenih poboljšanja i deluje maksimalno delotvorno, sa ciljem potpunog unapređivanja stabilizacije i demokratskog razvoja Kosova.

Za bliže informacije o aktivnostima D4D-a, molimo vas posetite našu internet stranicu: www.d4d-ks.org.

Ovu publikaciju podržava:

British Embassy
Pristina

ISBN 978-9951-823-10-4

9 789951 823104